



УДК 27+398(477)"7.046"

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.03.614>

СВЯТИТЕЛЬ СПИРИДОН ТРИМИФУНТСЬКИЙ: КІПРСЬКИЙ СВЯТИЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ

Оксана КУЛІШ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9625-0690>

кандидат мистецтвознавства, викладач,

Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу,

вул. Смілянська, 84, 18008, м. Черкаси, Україна,

e-mail: kulish_oxana_andre@ukr.net

Спиридон Тримифунтський — видатна особистість в історії Церкви ранньохристиянського періоду. Об'єктом дослідження є українська духовна культура, цінність якої посилюється тим, що постаті св. Спиридона (предмету дослідження) в українському фольклорі, сакральному мистецтві й архітектурі відведено чільне місце. Актуальність висвітлення значущості ланки української духовної культури у світовому зібранні християнської культури стосується сутності проблеми дослідження — російського імперського нарративу, який і в сьогоденні інформаційного простору, зокрема, Інтернету продовжує тенденцію привласнення визначних представників української культури як православних російських паломників до місця пошанування цього кіпрського святого. Завдання статті: виявити духовний зв'язок кіпрського святителя Спиридона з українським народом, з'ясувати першість між українським фольклором і сакральним мистецтвом у пошануванні святого Спиридона. Метою дослідження є встановлення факту присутності святителя Спиридона в українській духовній культурі у вимірі нинішнього постіндустріального суспільства та попередніх індустріального, традиційного суспільств на ґрунті прикладів із українського фольклору і християнської культури, а саме: храмобудівництва, монументального мистецтва, паломництва, шанування ікон і мощів святого. Методологічну основу праці складають історично-описовий і мистецтвознавчий аспекти, застосовані в етнографічному і релігійно-культурологічному контекстах.

Ключові слова: св. Спиридон Тримифунтський, християнська культура, чудо, зображення, паломники, українська культура, Василь Григорович-Барський, Микола Гоголь.

Oksana KULISH

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9625-0690>

Candidate of Sciences in Art Studies (Ph. D),

Lecturer of Cherkasy Professional College

of Food Technology and Business,

84, Smilyanska st., 18008, Cherkasy, Ukraine,

e-mail: kulish_oxana_andre@ukr.net

HOLY SPYRIDON THE TRIMYPHUS : THE CYPRUS SAINT IN UKRAINIAN SPIRITUAL CULTURE

Abstract. St. Spyridon the Trimypus — a prominent figure in the history of the Church of the early Christian period. **The object of the research** is Ukrainian spiritual culture, the value of which is enhanced by the fact that the figure of St. Spyridon (**the subject of research**) has a prominent place in Ukrainian folklore, sacred art and architecture. **The topicality** of the coverage of the significance of the Ukrainian spiritual culture in the world complex of Christian culture relates to the essence of the **problem** of research — the Russian imperial narrative which even today, in the information space, in particular, on the Internet continues the tendency of assigning prominent representatives of Ukrainian culture as Orthodox Russian pilgrims to the place of worship of this Cypriot saint. **The purpose** of the research is establishing the fact of the presence of St. Spyridon in the Ukrainian spiritual culture in the dimension of the present post-industrial society and previous industrial, traditional societies based on examples of Ukrainian folklore and Christian culture, such as: temple building, monumental art, pilgrimage, veneration of the icons and relics of St. Spyridon the Trimypus. **The methodological basis** of the work is the historical, descriptive and artistic aspects applied in ethnographic and religious-cultural contexts, as well as the original postulate of this article on the expediency of a divine narrative in the Christian faith.

As a result, the spiritual connection of Cypriot *the Wonderworker Spyridon*, a world-class saint, with the Ukrainian people, as a baptized community by the Byzantine rite, began with oral folk art. In our post-industrial era, with the cultural heritage of the industrial and traditional societies, the primacy of oral memorials in folklore before pictorial monuments in Ukrainian sacred art is indicated by:

- the characteristic name of the day dedicated to St. Spyridon in the folk's calendar on December 12/25, which fragmentary reflects the pre-Christian ideas — Spyrydon Sontsevorot (Spyridon who overthrows the Sun);
- the concept of the holiness of «a nice man Spyridon» in the folk legend, which refers to sacredness as the original syncretic significance of his person, essentially different from the chronologically later Christian concept of holiness.

It is proved that in the modern post-industrial society St. Spyridon the Trimypus is revered by the orthodox and the Ukrainian Greek-Catholic Churches.

Keywords: St. Spyridon the Trimypus, Christian culture, miracle, images, pilgrims, Ukrainian culture, Vasyl Hryhorovych-Baraskyi, Mykola Hohol.

Вступ. Про кіпрського єпископа ранньохристиянського періоду міста Тримифунт — святого Спиридона — в староукраїнській культурі зафіксовані народні уявлення і приповідки такими етнографами як Олекса Воропай [1], Василь Скуратівський [2]. У ґрунтовній праці «Четы Мінеї» опис життя цього святого українською церковнослов'янською мовою поданий славетним українським церковним діячем другої половини XVII — поч. XVIII ст., богословом і агіографом святителем Дмитром Ростовським (він же Дмитрій Туптало — митрополит Ростовський і Ярославський) [3, с. 113—122; 4, с. 287]. Стосовно поклоніння нетлінним мощам св. Спиридона Тримифунтського слід зазначити, що на численних російських православних духовно-просвітницьких Інтернет-порталах і сайтах, ось як, (російською) «Правмир» [5], «Монастырский вестник Синодального отдела по монастырям и монашеству Русской Православной Церкви» [6] за агіографією, сукупно з цінними даними про святителя Спиридона, згадуються наші славні земляки як «русские паломники» на грецький острів Корфу: Василь Григорович-Барський — український православний письменник-мандрівник та Микола Гоголь — український класик в російській літературі. Звідси постала проблема дослідження — факт привласнення представників української культури російським імперським нарративом у практиці православного паломництва до місця пошанування цього кіпрського святого. Спростування наведеного факту імперського нарративу на сьогодні є актуальним у міркуванні щодо значущості ланки української духовної культури у світовому зібранні християнської культури.

Завдання статті: в історично-описовому і мистецтвознавчому аспектах довести релігійно-культурний зв'язок кіпрського святого чудотворця Спиридона з українською духовною культурою і українцями як християнською спільнотою візантійського обряду; з'ясувати перевагу першості між українським фольклором і сакральним мистецтвом у пошануванні святого Спиридона.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на ґрунті прикладів із українського фольклору і християнської культури, зокрема храмовбудівництва, монументального мистецтва (стінопису, скульптури), паломництва, шанування ікон і мощів св. Спиридона Тримифунтського в традиційному та індустріально-

му суспільстві, також нині — в постіндустріальному — встановити присутність кіпрського святого в українській духовній культурі.

Основна частина. *Історично-описовий аспект.* Передусім, слід зазначити, що роки життя (приблизно 270—348) уродженця Північного Кіпру Спиридона припадають на той період, коли цей середземноморський острів був провінцією Римської імперії. Майбутній святий народився у селищі Аскія, мешкав у м. Тримифунт (сучасне селище Треметусія); за молодих років він був свідком принципового невизнання римською імперською владою нової форми релігії — християнства — і жорстокого переслідування християн. Тоді ситуація в пізньоантичному суспільстві була кризовою як у гуманному, так і в політично-економічному аспектах. Але стосовно людяності до християнських громад, то ситуація змінилася на краще з квітня 311 р., коли були скасовані антихристиянські гоніння і оголошена релігійна толерантність Нікомедійським едиктом, а пізніше у 313 р. Міланським едиктом¹ [7, с. 144—145].

І етнографічний контекст. Постаті св. Спиридона із Тримифунта в українському фольклорі відведено чільне місце. Зокрема, в народному календарі, що суміщається з церковним, день пам'яті святого Спиридона (українська форма цього візантійсько-грецького імені — Свирид) має характерну назву, яка фрагментарно віддзеркалює дохристиянські уявлення — Спиридон Сонцеворот. У православній традиції церковного календаря за старим стилем цей день припадає на 12 грудня, за новим — на 25 грудня, коли «сонце переходить на другий бік» вже після зимового сонцестояння (з найкоротшим днем і найдовшою ніччю 21—22 грудня) та відбувається циклічний перехід від зими на літо на землях України як значної частини Східної Європи.

«Спиридон Сонцеворот небо плечима підпирає — дня добавляє», «На Спиридона на гороб'ячий скік, але таки прибуде дня», «На Спиридона дня прибуде на макове зерня» [2, с. 157—158]. І цьому є пояснення в народних повір'ях. А саме, за сюже-

¹ Нікомедійський едикт був виданий рішенням римського імператора Галерія за місяць перед його ж смертю (він був ненависником християнства), Міланський едикт продовжував дію Нікомедійського, стосовно свободи сповідання християнства, і був постановою Костянтина I Великого і Ліцинія [7].



Іл. 1. Фреска 1547 р. «Святитель Спиридон Тримифунтський», монастир Діонісіат, Свята Гора Афон (Греція)



Іл. 2. Сучасна ікона в храмі св. П'ятниці ПЦУ, м. Львів (Галичина)

том легенди зі Слобожанщини/Харківщини, святий Спиридон був гарним парубком, якого прагнули спалити відьми [1, с. 46]. Проте він сховався від них, сівши на дерев'яний хрест, поставлений на могилі однієї відьми — тієї, що була вбита самим Спиридоном (тут помітно, що поняття святості «гарного парубка Спиридона» у народній легенді стосується сакральності як первісної синкретичної значущості щодо його персони, суттєво відрізняючись від хронологічно пізнішого у розвитку культури християнського поняття святості. — О. К.). Ви-

явивши Спиридона, відьми почали палити хрест під ним дванадцятьма недогарками свічок (за порадою найрозумнішої київської відьми): «Палять ото вони та й палять той хрест, і скоро він уже впаде на землю. Святий Спиридон бачить, що біда, та й каже: «Господи, Боже укороти ночі хоч трошки, щоб хрест не перегорів до ранку, а то мені — смерть!» Тільки він це сказав, а півні: «Ку-ку-ріку!» Відьми й розлетілися на всі боки — хто куди встиг, а святий Спиридон остався живий. Ото Бог укоротив ночі для святого Спиридона, і так воно навіки залишилося» [1, с. 46—47].

Звідси стає зрозумілою етимологія назви дня *Спиридон Сонцеворот*: Спиридон повертає, тобто, воротить² Сонце до збільшення Божого дня після зимового сонцестояння.

В день Спиридона Сонцеворота люди дотримувалися певних звичаїв щодо господарської роботи — «намагалися не працювати, щоб миші не їли соломи» [2, с. 158], також в цей день за народними прикметами прогнозували погоду на Новий рік і наступний врожай.

II релігійно-культурологічний контекст. Вихідним постулатом цієї статті є слова українського релігієзнавця С. Головащенко про «віросповідну» доцільність чудесного нарративу: «Визнання реальності чуда є підтвердженням достовірності Святого Письма, означає його істинність та надійність як образу священної історії, джерела віри та практик життя» [8, с. 25—28]. В агіографічних текстах про св. Спиридона із кіпрського міста Тримифунт часто описують чудеса, здійснені ним. Але, щодо минулого і теперішнього часу, найбільшу увагу привертають наступні два. Власне, ці два чуда закріпили і продовжують закріпляти за Спиридоном Тримифунтським статус святого світового рівня.

Передусім, це наочний доказ догмату Триєдності Бога — чудо, яке сотворив єпископ Тримифунтський Спиридон, довівши істинність віри в Святу Трійцю на Першому Вселенському Соборі в Нікеї 325 року як його безпосередній учасник — популярний сюжет в іконографії східного типу християнства (описано нижче). По-друге, те, що святий Спиридон (вже після своєї фізичної смерті) і донині ходить по світу і допомагає людям, які у своїх щирих

² «Воротити» зі східнослов'янської основи дієслова.

християнських молитвах просять його про допомогу — в основному це в економічній скруті і по роботі. Взуття святителя чудотворця зношується, і це знають служителі храму, присвяченому св. Спиридону Тримифунтському (вони періодично перевзують святого, звідси — фразеологізм «черевички святого Спиридона»). Храм міститься на грецькому острові Корфу (італ.) / Керкіра (грець.) в центрі однойменного міста, в тому храмі покояться мощі святителя у срібній раці вже 1,5 тисячі років [9; 5].

Власне, на цей острів Корфу свого часу прибув як паломник Василь Григорович-Барський. Уродженець Київщини, сім'ї українських міщан, що походила із містечка Бар на Поділлі, Василь Григорович-Барський започаткував у східнослов'янській літературі першої половини XVIII ст. своєрідний автобіографічний жанр, в якому описував свої подорожі, ілюстрував власноручними малюнками з натури відвідувані ним святі місця з архітектурними спорудами [10, с. 201]. Окрім іншого, у своїх записках він залишив спогади про поклоніння мощам святителя Спиридона Тримифунтського [11].

Як мандрівний богомалець до міста Керкіра (острова Корфу/ Керкіра) потрапив також Микола Гоголь — український засновник реалізму в російській літературі першої половини XIX ст. (походив зі старовинного українського роду Гоголів-Яновських містечка Великі Сорочинці, Полтавщина) [10, с. 131—132]. Потрапив Гоголь на Корфу у той день, коли віряни, як це заведено щороку в грудні³, з великою урочистістю обносили святі мощі Спиридона Тримифунтського навколо міста [5]. Під час тієї процесії сталося чудесне явище від святителя Спиридона, свідком якого був Микола Гоголь — це диво згодом він розповів ченцю Оптиної пустині⁴, туди письменник тричі навідувався, після чого зберігся переказ про цей випадок з Гоголем на Корфу у письмовому викладі преподобних Оптинських старців Амвросія і Макарія [12, с. 72].

Мистецтвознавчий аспект. Іконописне зображення св. Спиридона, за візантійським канонам, представляє напівфігуру святителя (або фігуру у повний зріст), старшого чоловіка з роздвоєною білою бородою, що має на голові шапку-кошик, сплетену із соломи/рогозу — це вказує на його пер-

³ 12 грудня за старим стилем / 25 грудня за новим стилем.

⁴ Оптиная пустинь — Введенський Ставропігальний чоловічий монастир біля Козельська (Росія).



Іл. 3. Старовинна ікона із Музею візантійської культури, м. Салоніки (Греція)



Іл. 4. Сучасна ікона в Свято-Троїцькому кафедральному соборі ПЦУ, м. Черкаси (Середня Наддніпрянщина). Фото: О. Куліш

винну трудову діяльність як пастуха (вівчаря), навіть у часи єпископського служіння. В українському церковному мистецтві існує два найбільш поширених іконографічних типи зображення св. Спиридона Тримифунтського, на яких у цій статті ми сконцентруємо увагу.

Перший тип — «святий, що творить чудо»: в правій руці св. Спиридон тримає цеглину, від вершу якої



Іл. 5. Стінопис інтер'єру Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври, олійний монументальний розпис 1920—1930-х років XVIII ст. Фото: О. Васильєв

здіймається полум'я, а від низу цеглини крапає вода; в лівій руці святий тримає Книгу Євангелій [13, 14] (іл. 1, іл. 2).

Другий тип — «Благословляюча десниця» [15]: жестом правої руки святий благословляє, в лівій — тримає Книгу Євангелій (іл. 3, іл. 4).

Щодо першого типу канонічного зображення, то тут перед нами представлено одне із визначних чудес Спиридона, єпископа Тримифунтського, на Першому Вселенському Соборі. Викриваючи Арія і його «хитрословесних» прибічників у ересі стосовно догмату про Святу Трійцю, св. Спиридон показав всім наочний доказ: взяв до рук цеглу (плінфу) і стиснув її — відразу ж здійнявся з неї догори вогонь, знизу прокапала вода, а глина залишилась в руках чудотворця. Це була своєрідна онтологічна метафора⁵: три природні стихії в одній цеглі, отак і в Пресвятій Трійці — Три Лиця, а Божество Єдине [17; 3, с. 113—122].

Ця вирішальна подія в історії Церкви майстерно змальована у композиції «Святий Спиридон Тримифунтський і філософ» у бароковому стінописі інтер'єру Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври (іл. 5). Тут ми бачимо св. Спиридона Тримифунтського біловолосим старцем з дов-

⁵ Онтологічна метафора — це метафора, в якій абстракція, як, наприклад, подія, діяльність, емоція, або ідея, представлені як що-небудь конкретне: об'єкт, субстанція, емісія [16].

гою бородою у візантійських шатах єпископа, на голові святого замість звичної шапки-кошика із соломи — золота митра. Він зображений в одухотвореному стані під час запальної дискусії у мить творення чуда в ім'я Святої Трійці: права рука стискає плінфу (від її нижнього краю зображено світлу цівку води, а від верхнього — червоне полум'я), кисть лівої руки вказівним перстом вказує вгору. Корпус святиителя повернутий у профіль до зниклої фігури язичницького філософа, який розгублено розвів руки долонями до глядача, демонструючи велике щире здивування.

Наступне зображення св. Спиридона Тримифунтського (за першим типом — «святий, що творить чудо») міститься у вівтарній частині храму Всіх святих (кін. XVII ст.) Києво-Печерської Лаври у вигляді стінопису виконаного групою художників під керівництвом Івана Іжакевича на початку XX ст. [17].

Не претендуючи на вичерпність щодо кількості зазначених християнських пам'яток, станом на першу третину XXI ст. у культурному ландшафті України шануванню кіпрського святого чудотворця Спиридона відведено храми на його честь зі стінописами, де він зображений, ікони з мощовиками та скульптура-пам'ятник у таких містах/селищах:

1) м. Київ — вже згаданий монументальний живопис інтер'єру Троїцької надбрамної церкви і храму Всіх святих Києво-Печерської Лаври з майстерно намальованим образом св. Спиридона (територія Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, вул. Лаврська, 9—15) [17];

2) м. Київ — церква на честь св. Спиридона Тримифунтського УПЦ МП (проспект Леся Курбаса, 7Д, парк «Юність») [18];

3) м. Київ — Покровський Голосіївський чоловічий монастир УПЦ МП (вул. Полковника Затевахіна, 14), тут є ікона і черевик від мощей святого Спиридона Тримифунтського [19];

4) Селище Осечина (Київська обл., Вишгородський район) — храм Святителя Спиридона Тримифунтського УПЦ МП (вул. Київська, 15-А) [20];

5) м. Одеса — собор святих Спиридона Тримифунтського УПЦ МП (вул. Ак. Корольова, 43-в), відповідно тут є храмова ікона з частинкою мощей св. Спиридона [21];

6) м. Вінниця — церква Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (вул. Київська, 1), тут виставле-

на ікона з частинкою мощей св. Спиридона Тримифунтського [22];

7) м. Борислав (Львівська обл.) — церква Св. Анни УГКЦ (вул. Володимира Великого, 45а) [23]. Це унікальний храм з багатою колекцією мощовиків, що містять часточки від мощей святих католицької і православної конфесій, тут є також і мощовик святителя Спиридона Тримифунтського шанованого у західному і східному християнстві;

8) м. Львів — церква Святої П'ятниці ПЦУ на Підзамче з сучасною іконою св. Спиридона Тримифунтського, до неї прикладена частинка взуття від мощей святого (вул. Б. Хмельницького, 77) [14];

9) м. Львів — храм Іоанна Златоустого ПЦУ (вул. Лисенка, 43), тут є ікона св. Спиридона Тримифунтського з часточкою його взуття у мощовику [9];

10) смт Корейз (Севастопольське шосе, 45, Крим) — сучасна монументальна скульптура-пам'ятник святителю Спиридону єпископу Тримифунтському⁶; пам'ятник заввишки 3 м із бронзи, поставлений 2012 року у сквері біля храму-каплиці Архистратига Михаїла УПЦ МП [24].

Висновки. В межах етнографічного і релігійно-культурологічного контекстів виявлено, що перманентний духовний зв'язок кіпрського чудотворця Спиридона — святого світового рівня — з українським народом, як охрещеною спільнотою за візантійським обрядом, розпочався з усної народної творчості. В нашу постіндустріальну епоху, з культурним набутком індустріального та традиційного суспільств, на першість усних пам'яток у фольклорі перед зображальними пам'ятками в українському сакральному мистецтві вказують:

- характерна назва дня, присвяченого св. Спиридону в народному календарі 12/25 грудня, що фрагментарно віддзеркалює дохристиянські уявлення — Спиридон Сонцеворот (Спиридон, який повертає Сонце);

- поняття святості «гарного парубка Спиридона» у народній легенді, що стосується сакральності як первісної синкретичної значущості стосовно його персони, суттєво відрізняючись від хронологічно пізнішого християнського поняття святості.

Доведено, що в сучасному постіндустріальному суспільстві св. Спиридон Тримифунтський шанується пра-

вославними (ПЦУ, УПЦ МП) і Греко-Католицькою Церквами України. На прикладі пам'яток християнської культури (храми на честь святителя Спиридона зі стінописами, де він зображений, ікони на його честь з мощовиками, скульптура-пам'ятник) з'ясовано: св. Спиридону Тримифунтському присвячено щонайменше 10 пунктів у містах/селищах України. При цьому в сучасному постіндустріальному суспільстві, на фоні активного користування Інтернетом в інформаційному просторі, російським імперським наративом (як і в минулі часи індустріального та традиційного суспільств) продовжується привласнення представників української культури — письменників Василя Григоровича-Барського і Миколи Гоголя у практиці православного паломництва, що свого часу долучилися до встановлення духовного зв'язку святителя Спиридона Тримифунтського з українським народом, а значить присутності кіпрського святого Спиридона в українській духовній культурі.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

За наміченою автором логікою викладу, передбачено проаналізувати постать біблійного пророка святого Іллі в українській духовній культурі.

Список скорочень

ПЦУ — Православна Церква України
 УГКЦ — Українська Греко-Католицька Церква
 УПЦ МП — Українська Православна Церква Московського патріархату

1. Воропай Олекса. *Звичаї нашого народу*: Етнографічний нарис. Мюнхен: Українське видавництво, 1958, print, 2010. Частина I: Зима. 308 с.
2. Скуратівський В.Т. *Місяцелик: Український народний календар*: монографія. Київ: Мистецтво, 1993. 208 с.: іл.
3. Туптало Дмитро. *Життя святих. Том IV: Грудень*. Переклав з церк.-сл. Валерій Шевчук. Львів: Свічадо, 2007. 660 с.
4. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). *Життєписи великих українців*. Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. Київ: Либідь, 1999. 672 с.: іл.
5. *Чудо святого Спиридона Тримифунтського*. URL: <https://www.pravmir.ru/chudo-cvyatogo-spiridona-trimifuntskogo/> (дата звернення: 21.03.2020).
6. Шапошникова Наталя. *Святитель Спиридон: історія святих мощей*. URL: <https://monasterium.ru/publikatsii/stati/515-svyatitel-spiridon-istoriya-svyatikh-moshchej/> (дата звернення: 21.03.2020).

⁶ Автори-скульптори: О. Сидорук, Б. Крилов [24].

7. Krawczuk Aleksander. *Konstantyn Wielki*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1970. 256 s.
8. Головащенко Сергій. Апологетична раціоналізація надприродного в Біблії: візія професорів Київської духовної академії. *Православ'я в Україні: Збірник за матеріалами ІХ Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 20 листопада 2019)*. Київ: Київська православна богословська академія, 2019. С. 23—31.
9. Церква Іоанна Златоустого. Унікальні вітражі чудом вціліли, коли храм нищила радянська влада. Фото. URL: https://galinfo.com.ua/photo/tserkva_ioanna_zlatoustogo_unikalni_vitrazhi_chudom_vtsilily_koly_hram_nyshchyla_radyanska_vlada_foto_188075.html (дата звернення: 21.03.2020).
10. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* Редколегія: В.А. Смолій (голова). Інститут історії України НАН України. Т. 2. Григорович-Барський Василь Григорович / Матях В.М. (с. 201); Гоголь Микола Васильович / Кулікова Л.Б. (с. 131—132). Київ: Наукова думка, 2004.
11. Григорович-Барський Василь. *Мандри по Святих Місяцях Сходу з 1723 по 1747 рік*. Переклав з давньоукр. Петро Білоус; ред. М. Москаленко. Київ: Основи, 2000. 768 с.
12. Захарченко С.О. Гоголь на Корфу. *Ученые записки Петрозаводского государственного университета*. 2012. Петрозаводск. № 5 (126). С. 72—74.
13. 25 декабря на Афоне празднуют память святителя Спиридона Тримифунтского. URL: <http://afonit.info/novosti/novosti-afona/25-dekabrya-na-afone-prazdnuyut-pamyat-svyatitelya-spiridona-trimifuntskogo> (дата звернення: 29.02.2020).
14. *Ікона святителя Спиридона Тримифунтського*. URL: <http://paraskeva.lviv.ua/?info=100> (дата звернення: 23.03.2020).
15. *Про що говорять жести на іконах?* URL: <http://hram.lviv.ua/1423-pro-shho-govorjat-zhesti-na-ikonakh.html> (дата звернення: 05.04.2020).
16. Крамарчук Х.П. Види та типи метафор у дизайні. Аналітичний метод пошуку органічної метафори. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. № 656: Архітектура. С. 44—52.
17. Васильєв О.А. *Зображення святого Спиридона Тримифунтського, чудотворця, у стінописі Троїцької надбрамної церкви та церкви Всіх святих Києво-Печерської Лаври*. URL: <https://lavra.ua/uk/zobrazhennya-svyatogo-spiridona-trimifuntskogo-chudotvortsya-u-stinopisi-troyitskoyi-nadbramnoyi-tserkvi-ta-tserkvi-vsikh-svyatih-kiyevo-pecherskoyi-lavri/> (дата звернення: 04.04.2020).
18. *Церковь святого Спиридона Тримифунтского на Борщаговке*. URL: <http://kiev-foto.info/ru/tserkvi/2187-tserkov-svyatogo-spiridona-trimifuntskogo-na-borshchagovke> (дата звернення: 24.03.2020).
19. Старовойт А. До Голосіївського монастиря привезли мощі святого Спиридона. URL: <https://podrobnosti.ua/2141038-do-golosvskogo-monastirja-privezli-mosch-svjatogo-spiridona.html> (дата звернення: 29.02.2020).
20. *Літургія у День Пам'яті Святителя Спиридона*. URL: <https://spyridon.church.ua/2019/12/25/liturgiya-u-den-pamyati-svyatitelya-spiridona/#comments> (дата звернення: 28.12.2019).
21. *Храм святителя Спиридона Тримифунтського*. URL: <http://eparhiya.od.ua/eparhiya/hramyi/60-hram-svyatitelya-spiridona-trimifuntskogo> (дата звернення: 25.03.2020).
22. У Вінниці відбулися святкування 100-річчя об'явлення Богородиці у Фатімі та поставлення мощей святого Івана Павла II і святого Спиридона. URL: http://news.ugcc.ua/news/u_v%D1%96nnits%D1%96_v%D1%96dbulisya_svyatkuvannya_100%D1%96chchya_obyavlen_bogorodits%D1%96_u_fat%D1%96m%D1%96_ta_postavlennya_moshchey_svyatogo_%D0%86vana_pavla_%D0%86%D0%86%D1%96_svyatogo_spiridona_79460.html (дата звернення: 09.04.2020).
23. До Борислава за дивом: люди з'їжджаються до церкви святої Анни зцілитися (фото, відео). URL: <https://inlviv.in.ua/suspilstvo/do-borislava-za-divom-lyudi-z-yizhdzhayutsya-do-tserkvi-svyatoyi-anni-ztsilitisya-foto-video> (дата звернення: 05.04.2020).
24. *Пам'ятник присвячений святителю Спиридону єпископу Тримифунтському*. URL: <http://www.tms.kiev.ua/?subs=glJdNajUghXN&photo=100689&lang=ua> (дата звернення: 21.03.2020).

REFERENCES

- Voropay, Oleksa. (1958). *Customs of Our People: ethnographic essay (Part I «Winter»)*. Munich: Ukrainians'ke vydavnytstvo [in Ukrainian].
- Skurativs'kyj, V. T. (1993). *Misiatselyk: Ukrainian folk calendar*. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
- Tuptalo, Dmytro, & Shevchuk, V. (2007, December). *The Lives of the Saints (Vol. IV)*. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
- Metropolitan Ilarion (Ivan Ohienko). Tymoschyk, M.S. (Ed.). (1999). *Biographies of great Ukrainians*. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].
- The Miracle of Saint Spyridon the Trimiphus*. Retrieved from: <https://www.pravmir.ru/chudo-cvyatogo-spiridona-trimifuntskogo/> (Last accessed: 21.03.2020) [in Russian].
- Shaposhnikova, Nataliya. *Saint Spyridon: History of the holy Relics*. Retrieved from: <https://monasterium.ru/publikatsii/stati/515-svyatitel-spiridon-istoriya-svyatykh-moschey/> (Last accessed: 21.03.2020) [in Russian].
- Krawczuk, Aleksander. (1970). *Constantine the Great*. Warsaw: Wiedza Powszechna [in Polish].
- Holovashchenko, Serhij. (2019). Apologetic rationalization of the supernatural in the Bible: the vision of the professors of the Kyiv Theological Academy (*Orthodoxy in Ukraine: Proceedings from the IX International Scientific Conference*). Kyiv [in Ukrainian].
- The Church of John Chrysostom. The unique stained glass windows miraculously survived, when the temple was destroyed

- by Soviet power. Photo. Retrieved from: https://galinfo.com.ua/photo/tserkva_ioanna_zlatoustogo_unikalni_virazhi_chudom_vtsilily_koly_hram_nyshchyla_radyanska_vlada_foto_188075.html (Last accessed: 21.03.2020) [in Ukrainian].
- Matiakh, V.M., & Smolij, V.A. (Ed.). (2004). *Encyclopedia of History of Ukraine* (Vol. 2, pp. 131—132, 201). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Hryhorovych-Barskyi, Vasyl, Bilous, P., & Moskalenko, M. (Ed.). (2000). *Wandering to the Holy Places of the East from 1723 to 1747*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Zakharchenko, S.O. (2012). Gogol in Corfu. *Proceedings of Petrozavodsk State University*, 5 (126), 72—74 [in Russian].
- December 25 on Athos celebrate the memory of St. Spyridon the Trimyphus. Retrieved from: <http://afonit.info/novosti/novosti-afona/25-dekabrya-na-afone-prazdnuyut-pamyat-svyatitelya-spiridona-trimifunskogo> (Last accessed: 29.02.2020) [in Russian].
- Icon of St. Spyridon the Trimyphus. Retrieved from: <http://paraskeva.lviv.ua/?info=100> (Last accessed: 23.03.2020) [in Ukrainian].
- What are the gestures on the icons talking about? Retrieved from: <http://hram.lviv.ua/1423-pro-shho-govorjat-zhesti-na-ikonakh.html> (Last accessed: 05.04.2020) [in Ukrainian].
- Kramarchuk, Kh.P. (2009). The kinds and types of metaphors in design. Analytical method of searching for organic metaphor. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 656, 44—52 [in Ukrainian].
- Vasyl'iev, O.A. Images of St. Spyridon the Trimyphus, the Wonderworker, on the mural of the Gate Church of the Trinity and Church of All Saints of Kyiv-Pechersk Lavra. Retrieved from: <https://lavra.ua/uk/zobrazhennya-svyatogo-spiridona-trimifunskogo-chudotvortsya-u-stinopisi-troyitskoyi-nadbramnoyi-tserkvi-ta-tserkvi-vsih-svyatih-kiyev-pecherskoyi-lavri/> (Last accessed: 04.04.2020) [in Ukrainian].
- The Church of St. Spyridon the Trimyphus on Borshchagovka. Retrieved from: <http://kiev-foto.info/ru/tserkvi/2187-tserkov-svyatogo-spiridona-trimifunskogo-na-borshchagovke> (Last accessed: 24.03.2020) [in Russian].
- Starovojt, A. By Holosiivskiy monastery brought the relics of St. Spyridon. Retrieved from: <https://podrobnosti.ua/2141038-do-golosvskogo-monastirja-privezli-moschsvjatogo-spiridona.html> (Last accessed: 29.02.2020) [in Ukrainian].
- The Liturgy in St. Spyridon's Memorial Day. Retrieved from: <https://spyridon.church.ua/2019/12/25/liturgiia-uden-pamyati-svyatitelya-spiridona/#comments> (Last accessed: 28.12.2019) [in Ukrainian].
- The Temple of Saint Spyridon the Trimyphus. Retrieved from: <http://eparhiya.od.ua/eparhiya/hramyi/60-hram-svyatitelya-spiridona-trimifunskogo> (Last accessed: 25.03.2020) [in Russian].
- In Vinnitsa held the 100th anniversary apparitions of Our Lady in Fatima celebrated and setting the relics of St. John, Paul II and St. Spyridon. Retrieved from: http://news.ugcc.ua/news/u_v%D1%96nnits%D1%96_v%D1%96dbulisy_svyatkuvannya_100r%D1%96chchya_obyavlen_bogorodits%D1%96_u_fat%D1%96m%D1%96_ta_postavlennya_moshchey_svyatogo_%D0%86vana_pavla_%D0%86%D0%86%D1%96_svyatogo_spiridona_79460.html (Last accessed: 09.04.2020) [in Ukrainian].
- To Boryslav for a miracle: people come to the church of Saint Anne to be healed (photos, videos). Retrieved from: <https://inlviv.in.ua/suspilstvo/do-borislava-za-divom-lyudiz-yizhdzhayutsya-do-tserkvi-svyatoyi-anni-ztsilitisya-foto-video> (Last accessed: 05.04.2020) [in Ukrainian].
- Monument dedicated to St. Spyridon, Bishop of Trimythous. Retrieved from: <http://www.tms.kiev.ua/?subs=glJdNajUghXN&photo=100689&lang=ua> (Last accessed: 21.03.2020) [in Ukrainian].